

Vesistökunnostuksia ja hoitokalastusta

Ihminen on toiminnallaan vaikuttanut vesistöjen tilaan merkittävästi. Jokia, puroja, järviä on padottu, muokattu ja ruopattu vesivoimatuotannon, tulvasuojelun, maankuivatuksen, vesiliikenteen ja tukinuiton tarpeisiin. Turvepohjaisia metsälöitä on aurattu, kivennäismaan esiin saamiseksi, uuden metsänkasvun mahdollistamiseksi. Suometsiä on ojitettu samassa toivossa. Kaikki tämä on nähty olevan tarpeellista elannon ja elinvoiman saamiseksi ja lisäämiksi.

Tehtyjen toimien seurauksiin on havahduttu vasta viimevuosina. Ravinne- ja humuskuormituksen aiheuttama rehevöityminen ja tummuminen vaivaavat järviä ja jokivesiä, ja monen eliölajin elinympäristöt ovat heikentyneet, samoin kuin vesistöjen virkistyskäyttömahdollisuudet. Huoli vesistöjen ja kalakantojen tilasta on tunnustettu, yhteinen ja jaettu – hoitotoimenpiteitä tarvitaan.

Vesistön kunnostaminen on yleensä pitkä ja monivaiheinen prosessi, jossa yhdellä toimenpiteellä ei välttämättä päästä lopulliseen päämäärään. Tarvitaan pitkäjänteistä työtä, monia osallistujia ja monenlaisia toimia.

Kelloselän alueen keskeiset toimijat, kyläyhdistys, osakaskunta ja metsästysseura ovat olleet aktiivisia tekijöitä omien yhteisöjensä puitteissa. Muutama vuosi sitten heräsi ajatus katsoa alueen kehitystä laajemmin ja enemmän yhteistyön ja yhteisien tavoitteiden kautta. Yhteinen nimittäjä ja huolenaihe löytyi Aatsingin vesistöalueesta. Synnytettiin ajatus Aatsingin vesistöalueen virkistyskäytöllisestä ja kalataloudellisesta kunnostamisesta.

Toimintamallina osahankkeet ja yhteistyö

Kello-Aatsingin osakaskunta on toiminut hankkeen aktiivisena kokoonjuoksijana. Toiminnallisia, rahoituksellisia ja aikataulullisia haasteita on runsaasti, joten hankeajaksi määritettiin kymmenen vuotta, vuodet 2023–2033. Kokonaisuus on pilkottu osahankkeiksi ja osatavoitteiksi, joita viedään vuosittain määrätietoisesti läpi (Kaavio 1). Etuna on, osahankkeiden nopeampi kierto sekä tulosten näkyvyys, ja hankkeiden rahoitus ja sen hallinta. Osahankkeiden vetovastuuta voidaan myös vaihdella keskeisten toimijoiden kanssa, näin hankkeista ei muodostu liian raskaita samoille toimijoille. Kysymyshän on vapaa-ajalla tehtävästä talkootyöstä yhteiseksi hyväksi.

Kaavio 1; Vesistökunnostushanke on pilkottu osahankkeiksi ja -tavoitteiksi.

Hyvin suunniteltu ja toteutettu vesistökunnostushanke edistää kaikkia tavoitteita: se parantaa veden laatua, lisää vesistön virkistysarvoa ja kohentaa vesieliöiden elinympäristöjä.

Hankkeiden sidosryhmät ja rahoitus

Hankesuunnitelmia tehdessä oli välttämätöntä keskustella ja sopia kirjallisesti maanomistajien ja vesialueiden omistajien kanssa. Kirjallisia sopimuksia edellyttivät myös julkiset rahoittajat ja viranomaiset. Tietoa on jaettu myös muiden sidosryhmien suuntaan. Sosiaalinen hyväksyntä saatiin kunkin toimijan omien yhteisöjen kautta.

Sallan kunta on ollut keskeisessä roolissa hankkeiden rahoituksessa, joko lainojen takaajana tai lainojen antajana. Yhteistyö on sujunut mallikkaasti molempiin suuntiin.

Hakkeiden suunnittelu- ja toteutusvaiheissa yhteistyö viranomaisten kanssa on ollut mutkatonta. Hyvällä etukäteissuunnittelulla on voitettu paljon.

Julkista avustusrahaa hankkeisiin haettiin Leader Pohjoisin Lappi ry:n ja Lapin ELY-keskuksen kautta.

Hankkeiden rahoitusta on saatu Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2014–2020 (siirtymäkausi 2021–2022) kautta sekä Euroopan maaseuturahaston 2023–2027 ohjelmakauden rahastoista. Julkinen tuki hankkeille on ollut 65 % ja 80 %.

Hankehakemusten sisältö keskeistä

Valtioneuvosto on ministeriöidensä kautta rakentanut EU-tukikelpoisia toimenpideohjelmia rahoitusinstrumentteineen ja -ehtoineen hankkeiden rahoittamiseksi. Hankkeiden teemoihin ja ohjelmasisältöihin tutustuminen julkisten rahoituskanavien kautta otti oman aikansa ja niiden tunteminen oli käytännössä välttämätöntä, jotta hankkeille löydettiin luontevat rahoituskanavat. Rahoittajien teemaillat tulivat hankkeita edeltävinä parina vuotena tutuiksi.

Yhtä tärkeää kuin rahoituskanavien ja ohjelmakausien teemojen tunteminen, on kunnostustoimia suunniteltaessa, selvittää ja ottaa huomioon kohteen erityispiirteet sekä sovittaa yhteen virkistyskäytön ja luonnonsuojelun tavoitteet. Jotta kunnostuksille asetetut tavoitteet saavutetaan, tulee käytettävät menetelmät valita asiantuntevasti. Olennainen osa kunnostushankkeita on kunnostuksen vaikutusten seuranta.

Vesikasvien niittoa

Olemme edenneet vesistökunnostushankkeen 2. vaiheeseen, Kello-Aatsingin osakaskunnan vesistökunnostus- ja hoitokalastushanke 2024–2026. Aatsinginjärvien ja -joen vesi- ja rantakasvusto on rehevöitynyt ja kasvanut niin laajaksi, että se haittaa veneilyä. Kalastossa vähempiarvoiset särki- ja ahvenkannat ovat runsastuneet ja kääpiöityneet liian tiheiden kantojen takia. Vesikasvuston niitto ja hoitokalastus ovat tarpeellisia toimia.

Katiskojen tekokurssi toteutettiin keväällä ja sen jatkoksi suoritettiin hoitokalastusta katiskapyyntinä. Vesikasvien niittoa varten osakaskunta hankki niittoon soveltuvan järeän kaislanniittokoneen, kaislojen keräilyyn tarkoitettun kaislaharvan sekä em. kaluston käyttämiseen soveltuvan alumiinirunkoisen veneen, moottorin ja kuljetustrailerin.

Osakaskunta järjesti yhteistyössä Salmivaaran osakaskunnan kanssa vesistöjen virkistyskäytöllisen ja kalataloudellisen kunnostamisen teemaillan 1.8. Salmivaaran kylätalolla ja 3.8. vesikasvien niittotapahtuman Aatsingissa. Leader Pohjoisin Lapin ry:n tukemissa tilaisuuksissa oli yhteensä 26 henkilöä.

Kuva 1 Osakaskunta investoi järeään niittokalustoon ja alumiinirunkoiseen veneeseen. [Sinikka Heikkilä]

Kuva 2 Aatsinginjoen luusua oli ”hieman hukassa” [Heta Aatsinki]

Kuva 3 Niitot kerättiin ja kuljetettiin rantaan [Heta Aatsinki]

Kuva 4 Niitetty vesikasvisto nostettiin traktorin lavalle ja kuljettiin läjitysalueelle kompostoitumaan [Heta Aatsinki]

Vesikasvien koneellinen niitto edellyttää lupaa aluehallintovirastolta ja niitosta on ilmoitettava 30 vrk ennen niiton aloitusta.

Osakaskunta niitti lupaehtojen mukaisesti Aatsinginjärvien välisille salmialueille ja jokisuistoon moottori- ja soutuvenekelpoiset veneväylät. Niitot toistetaan kolmena peräkkäisen vuotena, pysyvemmän vaikutuksen aikaansaamiseksi. Paras niittoajankohta on heinä-elokuun vaihde, jolloin vesikasvit ovat runsaimmilla ja kasvien lehtivihreä (energia) vielä varsissa.

Hankittu niittokalusto osoittautui erittäin tehokkaaksi, hyväksi ja toimivaksi välineeksi pahoin umpeutuneiden vesistöosien niitossa.

Kalatalousalueen kysely osakaskunnille

Yli-Kemin kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmaan (KHS) on kirjattu tavoitteeksi edistää niin järvi- kuin virtavesialueiden kunnostustoimenpiteitä, joilla parannetaan vesien tilaa,

kalakantoja ja kalasmahdollisuuksia. Niin ikään kalatalousalue katsoo, että vesistökunnostuksissa tulisi olla yhtenäiset tavoitteet koko Kemijoen vesistöalueella.

Näinä päivinä alueen osakaskunnat saavat kyselyn kunkin osakaskunnan alueella olevista vesistökunnostus- ja kalaston hoitotarpeista. On tärkeää, että osakaskunnat vastaavat kyselyyn, sillä se viitoittaa kalatalousalueella tehtävien vesistö- ja kalatalouskunnostuksien yleissisältöä, laajuutta ja rahoituksen tarvetta. Kaikkea ei voida toteuttaa yhdellä kertaa, mutta priorisoimalla – askel kerrallaan – voimme vaikuttaa julkisen rahoituksen saatavuuteen ja määrään sekä osahankkeiden toteutumiseen.

Me kaikki haluamme, että vesistömme ovat puhtaita, monimuotoisia ja elinvoimaisia. Haluamme virkistyä kirkkaiden vesien äärellä ja toivomme samaa lapsillemme. Vesienhoidon lakisääteisenä tavoitteena on vesistöjen hyvä ekologinen tila ja se, ettei vesistöjemme tila ei enää heikkene.

Mahdollistetaan hyvinvoivat vedet yhdessä. Kukaan ei selviä vesistökunnostuksesta yksin, mutta yksi ihminen voi vaikuttaa valtavasti. **Paikallisten osakaskuntien, yhdistysten ja asukkaiden yhteistyöllä tavoite on mahdollista saavuttaa.** Etsi siis mukaan joukko asiasta kiinnostuneita kumppaneita ja tehkää yhdessä vaikuttava teko lähivesistön puolesta. Pienikin kunnostustoimenpide vaikuttaa ja voi olla alku jollekin suurelle. Yhdessä olemme enemmän.

Kari Kivelä

kirjoittaja on Kello-Aatsingin osakaskunnan ja Yli-Kemin kalatalousalueen puheenjohtaja

Kuvat; Heta Aatsinki ja Sinikka Heikkilä

Grafiikka; Kari Kivelä